

Мирољуб Васић

НЕКИ НЕДОСТАЦИ ИСТОРИЈЕ СКЈ

С обзиром да сам позван на овај разговор и да сам један од сарадника на овој књизи, а то значи условно речено један од „оптужених“, сматрам и својим правом и својом обавезом да нешто кажем, и то већ на почетку расправе.

Треба одмах рећи да су овакви разговори, тј. тзв. округли столови, значајна и културна и научна акција, јер је то добра прилика и могућност да се резимирају и критички оцене резултати југословенске историографије, која упркос многим слабостима ипак остварује нове продоре и резултате.

Добро је одржавати овакве расправе и због саме чињенице да је савремена историја задњих година била скоро и превише присутна у нашем јавном животу, и то са неким негативним призвучима, а она би требало да буде што присутнија са својим хуманистичким порукама и поукама, јер је човјек њен једини творац, а она сама суштина његове природе и саставни део његовог бића, и јер она не припада само прошлости већ је увек присутна и у садашњости и као таква улази у конституитивне темеље сваког друштва и нераздвојни је део његове свести и увек утиче, и то најчешће снажно, и на садашњост и на будућност.

Добро је што постоје овакви разговори и о њима треба писати, обавештавати јавност, и због чињенице да је наше друштво веома осетљиво на историјске текстове, а то су нека историографска издања задњих година посебно показала, што је и разумљиво, јер се историја, савремена посебно, а са њом треба да смо, да тако кажем, у сталној кореспонденцији, својом суштином тиче читавог друштва односно свих нас, а и како не би када доприноси осмишљавању заједничке егзистенције народа и легитимисању постојећих облика политичке власти, и да баш због тога такви текстови, односно историјски текстови, треба да буду

подложни темељитој друштвеној, а пре свега научној критици и верификацији.

Пожељне, потребне су нам, како једном рече наша уважена колегица Зорица Стипетић, овакве дискусије, поготову ако су оне резултат радијације неке књиге, јер неопходно је да имамо критичке рефлексије оваквих књига да бисмо могли даље да радимо, јер не само ми који се бавимо овим послом већ и СКЈ у целини треба да има критичку рефлексију о својој историји, о самом себи.

Кад је у питању тема наше расправе, а то значи књига „Историја Савеза комуниста Југославије“, неоспорно је, чини ми се, неколико ствари:

— научна и друштвена оправданост појаве такве књиге, јер је било време да се она напише, односно није баш угодна чињеница да се тек 40 година после победе оружаног дела наше револуције нуди јавности тек други покушај да се протумаче, сагледају снаге које су припремале и извеле револуцију и повеле битку да се оствари историјски циљ сваког комунистичког покрета — да гради социјалистичко друштво;

— у питању је крупан, а највећим делом, чини ми се, и успешан истраживачки подухват, чија је вредност, упркос свим критичким замеркама, а и данас их очекујемо, и у истраживачком и у методолошком поступку и у резултату;

— сарадници на писању ове Историје били су свесни да је тема велика и комплексна, да је захват времена поголем, тј. око стотину година, да неки проблеми, процеси које треба објаснити и оценити, нису истражени и монографски обрађени, а без тога је скоро немогуће писати синтезу, али исто тако они су знали да полазећи од резултата југословенске историографије треба написати, понудити јавности нову, можемо чак рећи претходну синтезу Историје, СКЈ, без претензија да она буде свеобухватна и да може донети неке коначне судове и истине, утолико пре што историјска наука не претендује на такве судове и истине, већ само на научну истину, тј. на истину која одговара тренутном ступњу истраживања и која се може, а то се обично и дешава, допунити и превазићи новим научним резултатима, односно истраживањима.

Мислим, такође, да је у овој Историји присутан рационалан приступ обради југословенског комунистичког покрета и да она представља прилог у напорима, у борби против развијања ирационалне свести о нашој прошлости, а тога је, као што знамо, било у нашој историографији, као и против неисторичне идеологизације појава, догађаја, процеса и личности из те прошлости, односно историје.

Иако као један од учесника у изради те књиге нисам позван да дајем вредносне судове о њој, желим да кажем да је рад на тој Историји био за нас драгоцен, и позитивно и негативно, искуство и да и та књига и то наше искуство представља

ју подстицај и путоказ за један шири, интензивнији и организованији приступ раду на изради вишетомне историје југословенског радничког и комунистичког покрета, односно за приступ теми — КПЈ — СКЈ и југословенска револуција у протеклих шездесетак година са становишта виђења како је југословенска социјалистичка револуција припремана, изведена и даље развијана, и то почев од тога како је идеја социјализма на овим нашим просторима никла, развијала се, победила, све до наших дана, јер као што знамо револуција је историјска друштвена потреба и захтјев времена али и производ, пре свега, револуционарне делатности људи.

Кроз Историју СКЈ, о којој разговарамо, а понављам, незахвално је говорити о књизи на којој смо сарађивали, ми смо настојали, имам пре свега у виду период од 1941. године, показати историјско сазревање револуционарног субјекта у Југославији, тј. настанак, развитак, сазревање комунистичког покрета, а затим и сазревање и развијање потребе за револуцијом у нашим условима и околностима, у условима кризе буржоаског друштва.

Настојали смо да барем делимично покажемо ту разноврсну револуционалну делатност маса, радничке класе и омладине посебно, ту упорну, постепену борбу за остваривање садржаја револуције као критеријума револуционарног одређења и стално богаћење револуционарних садржаја кроз процесе класне борбе. Осносно, требало је да покажемо из каквог је историјског бића произашла наша револуција.

Укратко, циљ који је требало остварити у књизи био је објашњење настанка, развитка, активности и борбе КПЈ односно СКЈ у протеклих шездесетак година са становишта друштвених узрока и услова појаве комунистичког покрета у Југославији, битних садржаја и облика његове идејно-теоретске и политичке платформе, носилаца и начина деловања и резултата и, коначно, оствареног домета, места и утицаја и програмских и историјских циљева у протеклом периоду све до наших дана.

Од ове се књиге очекивало много тога, односно ми смо желели да остваримо, као на пример:

— да буде синтеза наших достигнутих истраживачких резултата и да понуди колективну представу наше историографије, односно буде резултат ширег историјског мишљења;

— да сагледа појаве у дужем историјском континуитету;

— да буде не само приручник из богате историје југословенског комунистичког покрета већ и да служи као подсетник старијим генерацијама, а као инспирација и путоказ млађим и да њено читање не шири само основу наше обавештености и помера границе наших сазнања о појавама, догађајима, личностима од изузетне важности који су били предмет обраде већ и да представља интелектуалан доживљај који оставља траг.

Иако се у томе, а то је евидентно, није успело до краја, јер је рад на тој Историји из више разлога био добрим делом и ход по мукама, као, на пример, да су се сви сарадници сукобљавали са разним пропустима и слабостима наше историографије 20. века, у које спада и одсуство синтезе наше историје 20. века и монографска необрађеност многих значајних питања, сматрам да смо ипак пружили прилог у том правцу, јер ова Историја СКЈ унапређује наша знања не само о нашем комунистичком покрету у протеклом периоду већ и о нама самим, свету у коме живимо, савременом тренутку наше револуције и сл.

И једно упозорење за будуће акције на писању разних синтеза, а које је резултат искуства из рада на овој. Још је Платон у 4. веку пре Христа у свом делу „О држави“ написао — да државом и пословима од општег интереса не треба да руководе ни најбогатији, ни најлукавији, ни најпопуларнији, ни... већ најмудрији. Штета што то нисмо научили од њега. Ако би ту његову мисао парафразирали, онда на писању синтезе треба ангажовати стварно најспособније (без кључева), а све друге укључити у расправу о текстовима а не у њихову израду, јер како је то Платон још тада приметно, знао, а ми то још нисмо научили, то је наш општи, заједнички интерес.

И на крају да кажем и следеће: мислим да ова Историја СКЈ и поред свих мањкавости које има, а од овог Округлог стола очекујемо да укаже на неке од њих, а оне су по мени, поред осталог, следеће:

— у периоду до 1918. године није довољно обрађено питање настанка капитализма у југословенским земљама, а тиме и настанка радничке класе у капиталистичком друштву као њеног најамног бића друштвеног рада;

— у периоду између два светска рата недовољно су обрађени друштвено-економски и политички односи; генеза развоја политике КПЈ према националном питању као и укупни односи и утицај Коминтерне на КПЈ, а с тим у вези и питање разбијања Југославије (1924—1935) јер се може стећи утисак да је Коминтерна желела само разбијање Југославије, а не да је оно требало да буде у служби визије о стварању балканских социјалистичких република; ни питање стварања националних КП није довољно објашњено; недовољно је објашњено и питање теоретске концепције револуције у Југославији, јер концепт револуције је значајна ствар за сваку КПЈ итд

У међуратном периоду, а и касније, недовољно је такође обрађен цео комплекс улоге и доприноса интелигенције у целини, маркситичке посебно, иако је познато да је та интелигенција знатно допринела развоју концепције револуције као и да фашизам постане синоним за све облике репресије и диктатуре, и да је својом активношћу, својим скретањем улево, својим захтевима за демократизацију земље, за афирмацију националних слобода и сл. омогућила стварање својеврсног народнофронтног

нтовског активитета што је олакшало напоре, борбу КПЈ да израсте у историјски субјекат југословенског друштва. Зато није случајно да скоро све челне позиције у нашој револуцији држе млади интелектуалци.

И улога и допринос револуционарног омладинског покрета нијесу такође добили место које им историјски припада, јер из књиге се, добрим делом и због њеног обима, не види једна велика истина, а то је да су нам млади у Југославији и пре рата и у рату и револуцији, а тврдим да је тако било и дуго година после победе револуције — најчистије, најискреније, најснажније, изражавали прогресивна стремљења свога доба и да се снага покрета, једне револуције мери, пре свега, снагом, мером младости тог покрета, те револуције. И док нам је год револуционарни покрет односно револуција била млада, она је, као што знамо, била успешнија.

— Понекада су неки догађаји, процеси давани ван историјског концепта тј. конкретне историјске ситуације, а то не треба тако да буде, али то је понекада било условљено дозвољеним обимом за поједине главе, па су нам зато неки радни текстови били убедљивији, конкретнији, више историја него ови које сада имате испред себе.

Народноослободилачки рат и социјалистичка револуција, иако је то један од успјелијих делова књиге, више су дати као рат и револуција а мање као историја КПЈ у том рату и револуцији; недовољно су обрађене социјалне снаге револуције као и квислиншке снаге односно снаге контрареволуције, јер као и квислиншке снаге односно снаге контрареволуције, јер као што знамо ми нисмо имали само снаге револуције већ и контрареволуције у свим националним срединама; затим унутрашњи процеси у КПЈ и сл. Али зато сматрам као веома позитивно, и то истичем, револуција нам је дата као јединствена а не као збир националних револуција, како то чине и хоће многи данас да представе.

У обради Историје КПЈ — СКЈ у послератном периоду, изузев периода до 1952. године којим можемо на овом ступњу наших сазнања бити задовољни, изостао је не само интердисциплинарни приступ а поготову за период задњих двадесет година без кога није могуће објаснити многе догађаје, појаве и процесе, јер су нам потребне дубље анализе карактера друштвено-политичког система, већ недостаје и прави историјски метод и приступ тако да је казивање историјских процеса на нивоу једва скромног прегледа. Наравно, за то су криви пре свега објективни фактори.

Када говоримо о овој књизи не смемо ни за тренутак да губимо из вида, то посебно истичем, њен обим, тј. тај снажан лимитирајући фактор.

Значи, упркос замерки које набројам а има их још, многе ћемо сигурно чути данас, ова књига показује:

— да је идентитет наше револуције, и то оне оружане и ове која траје, нераздвојно повезан са револуционарном марксистичком теоријом примењеном на наше специфичне услове;

— да је Југославија била основна окосница и субјекат у политици и борби КПЈ и пре рата и у НОР-у и револуцији и да то треба, мора да буде и даље ако СКЈ хоће да буде авангарда, и коначно;

— да је ова СФРЈ, оваква каква јесте, не мислим на ову у кризи, а она је самоуправна, демократска, несврстана, земља националне равноправности и великог угледа у свету — пре свега дело КПЈ — СКЈ, као и да је југословенски комунистички покрет својом револуцијом, која је била нова, која је разбила многе каноне и митове, постала узор за друге антиколонијалне ратове и револуције, изборила се за сопствено мишљење и пут и означила корак ка новом времену, затим одбраном те револуције и свога пута у социјализам, самоуправљањем, несврстаном политиком, а у свему томе огранан допринос дао је Јосип Броз Тито — увео народе Југославије у светску историју.

И још само, на крају, да кажем да ова књига може да нас испуњава и малом надом и оптимизмом, јер показује да можемо и умемо да радимо, мада смо још далеко од Енгелсове визије да историја треба да нам покаже, објасни продукцију и репродукцију стварног живота и да она може барем скромно и делимично да нам помаже у напорима, у борби за даљи развитак нашег комунистичког покрета.